

The New Third Rome. Readings of a Russian Nationalist Myth

Jardar Østbø

Stuttgart: ibidem-Verlag 2016

258 sidor. ISBN 978-3838208701

Recenserad av: **Veera Laine** [MA, forskare, Utrikespolitiska institutet, veera.laine@fiia.fi]

Ibland får man strålande idéer men bara lite för tidigt. Det var min första tanke när jag började läsa Dr. Jardar Østbøs nya, mycket fascinerande bok om olika tolkningar kring den politiska myten om Ryssland som ett Tredje Rom. Boken baserar sig på Østbøs doktorsavhandling, inlämnad i maj 2011, och godkänd i december samma år. Den inrikespolitiska situationen eller debatten i Ryssland har aldrig varit särskilt statisk, och efter denna avhandling har det hänt väldigt mycket, speciellt i de konservativa nationalistiska kretsar som beskrivs i Østbøs verk. Efter de massiva demokratiprotesterna i samband med dumavalet 2011 började den ryska regimen beslutsamt att begränsa politiska alternativ och all slags civilsamhällesaktivitet. Samtidigt med den förstärkta auktoritära utvecklingen framförde makthavarna allt starkare krav på gemensamma traditionella, »spirituella» värden. Sedan slutet av 2013 försämrades relationerna mellan Ryssland och EU på grund av Euromajdans folkresning i Kiev och dess följdverkningar.

Det viktigaste i den här kontexten är att de som man kan kalla »ryska nationalister», vilket även inkluderar imperialister, nu behövde relatera sina synpunkter i förhållande till Rysslands erövring av Krim, kriget i Donbass, rollen av de ryska volontärerna i konflikten, samt till alla de andra svåra frågor som har mycket med den (post-sovietiska) ryska identiteten att göra. Det är därför läsaren oundvikligen börjar önska att Østbø kunde ha följt sitt tema i fem år till (eller kommit på idén fem år senare). Han kompenserar det ändå med ett förord samt med en kort epilóg, i vilket det berättas att den politiska myten om Ryssland som ett Tredje Rom har nu blivit »mainstream». Idag resonerar myten starkt med »de traditionella värdena», men myten har under de senaste åren också blivit ett sätt att betona Rysslands moraliska plikt som det eviga imperiet i kampen mellan det goda och det onda.

Det är på sätt och vis just den mekanismen som Østbø i sin forskning vill förklara: att det egentligen spelar liten roll vad som faktiskt var den ursprungliga myten om Ryssland som Tredje Rom. Filofej, en ortodox munk som först skrev om Ryssland som det Tredje Rom (för att det hade då funnits två Rom tidigare, och ett

fjärde skall inte komma), är en biperson i berättelsen om hur man använder samma myt idag. Østbø baserar sin analys på Chiara Botticis teori, som påminner om att politiska myter inte handlar om att berätta »sanningen», utan om att skapa »betydelse» (Bedeutsamkeit). Enligt Bottici, använder olika samhällsaktörer politiska myter som ett medel för att skapa betydelse kring de teman de själv anser vara viktiga. För att skapa betydelse måste myten anpassa sig till den aktuella politiska och sociala kontexten – och därför borde man uppfatta myten som en process. Den största förtjänsten som Østbø's forskning har är att den på ett utmärkt sätt visar hur en särskild politisk myt har använts, och genom detta ger läsaren redskap att fortsätta följa denna process.

I boken koncentrerar sig Østbø på fyra olika författare och välkända figurer: Vadim Tsymburskij, Aleksandr Dugin, Natalia Narotjnitskaya och Egor Cholmogorov. Alla fyra representerar olika varianter av den nutida ryska nationalismen, och har tagit aktiv del i debatten om dess karaktär. De är samtidigt inte de enda ryska konservativa nationalisterna som skrivit om denna politiska myt, och därför kunde författaren noggrannare ha beskrivit hur han kom fram till just detta urval.

En annan viktig fråga är hur man kan avgöra den politiska inverkan dessa fyra intellektuella har haft på den politiska regimen i Ryssland. Till exempel, i västerländska medier har Aleksandr Dugin ibland avbildats som »Putins hjärna», på det sättet att det var hans eurasiatiska filosofi som bidrog till Putins beslut att erövra Krim. Samtidigt är det klart att hans inverkan aldrig har varit direkt. Dessutom har denna tänkbara påverkan tydligen sjunkit efter sommaren 2014, eftersom Dugins tankar om Donbass var mycket mer radikala än statens officiella ståndpunkt. Østbø behandlar denna aspekt men verkar vara (onödigt) försiktig i sina uppskattningar om den inverkan som de utvalda personerna har på den politiska makten. Det är hur som helst en av de viktigaste frågorna i detta sammanhang – om man antar att dessa fyra personer hör till den nationalistiska elit som »upptäcker nationen» (inventing the nation). De valda personerna utger sig för att vara vetenskapligt orienterade experter, möjligtvis med undantag av bloggaren och publicisten Cholmogorov, som tydligen inte har någon högre utbildning. Men samtliga är också välkända eliter som försöker främja sina politiska intressen.

Verket har en tydlig struktur och en klar stil, till och med så att det skulle passa bra som en lärobok vid universitet. Østbø sammanfattar väl den existerande litteraturen och den vetenskapliga diskussionen kring rysk nationalism samt myten som ett forskningsobjekt. Dessa teman kunde väl intressera inte bara studerande i regionala studier eller historia, utan också i statsvetenskap och internationella relationer. Vad man måste konstatera är dock att det inte finns något index i slutet av boken, vilket kan anses som en bristfällighet.